

Journalistiska ideal

Rädslan för likgiltighet förändrar det mediala beteendet

När dagspressen växte fram som politiska röster i ett nationellt samhällsbygge var landet ungt och ordet tungt. Cirka hundra år senare (utifrån ett slags snittålder på finländska dagstidningar) är det mindre givet vilken uppgift dagspressen har i det vi fortfarande kallar samhällsbygge.

Är medier enbart den snabbast växande industrin, eller har medvetandeindustrin också en vidare betydelse? Finns det en diskrepans mellan ideal och verklighet? Har traditionella medier – print och elektroniska – kvar en roll som skiljer dem från nyemedier på omlopp i cyberrymden? Vad hotar i dag det goda samtal som är en av demokratis grundstenar?

I det finländska avreglerade – post-ättalistiska – samhället har samhällsbygget nått en fas av ständig renovering. De stora reformerna finns inte på agendan, snarare de mindre ingreppen (med kommunreformen som undantag.)

Helhetsutredningarnas 1960-tal präglades medialt av de långa och minutiösa referaten. Kolumnister och annan personligt präglad journalistik låg i en obekant framtid. Medierna hade en utpräglat speglande roll. De byggde landet med citat, referat och seriositet.

Finland på 2000-talet är ett komplexare samhälle. Kampen om makten och problemformuleringsinitiativet förs numera också av lobbyister och intressegrupper som har läst mediemanipulerandets abc. Ex-journalister agerar rådgivare och konsulter.

När staten Finland har lagt decennium till decennium har också regelverk, bestämmelser och ekonomiska och sociala mikrosystem förändrats och kompletterats. Det blir svårare att få syn på den nödvändiga översikten. Hur många politiker eller journalister kan grunderna i våra socialförsäkringar?

FORTFARANDE ÄR POLITISKA val centrala tilldragelser. Regelverk är riksdagens bord och partier bygger landet per mandat. Men politiken har förändrats och med den medierna (båda har parallellförskjutits av samma krafter.)

Journalister som väcks på natten vet att deras jobb är att "kritiskt granska makten". Självutnämnda vakthundar ränner i alla portgångar – men gläfsar de för döva öron? Massmedierna vaktar inte varandra och missar därigenom att konstituera den kritiska massa som kunde ge samhällsdebatten styrkraft. För att travestera **Diktonius**: Mot journalister som säger sig "kritiskt granska makten" lyfter jag mitt hundben. Att vara kritiskt är inte en attityd – att vara emot. Det är en metod, att behärska substansen lika bra som makten. Det finns inga genvägar förbi substansen.

Stora frågor ställs om klimatfrågan, den ekonomiska politiken, välfärdens framtid, och så vidare – kampen gäller opinionen, mandatet, plattformen. I idealmodellen penetrerar medierna process efter process och leder väljaren genom snärviga

”Journalister är fångar i ängslan att förlora mot underhållning.”

landskap. Den välinformerade väljaren, demokratins viktigaste aktör, hand i hand med ansvarfulla medier. Det är så jubilerande medier begår sina högstämde artiklar – men lever man upp till idealen?

Eller har det ekonomiska tänkandets hegemoni indirekt – bakvägen – dragit in också på redaktionerna?

MEDIER HAR BLIVIT markerat medvetna om att också deras tillvaro är baserad på ekonomi. Man börjar frukta den borttappade läsaren, lyssnaren, tittaren. Imperativet lyder: Den ekonomiskt framgångsrika äger sitt berättigande. Partier och medier försöker hålla greppet om den hala människa vars lojaliteter man minns sig ha haft men förlorat.

Valrörelser lösgör sig ur substansens grepp, mediala inslag vill skapa samtalsämnen, men det är inte det samma som det goda samtalet, demokratins fundament.

Gårdagens medier konkurrerade i begränsad utsträckning. Man serverade surbröd trots att man någonstans anade sig till att läsarna ville ha maräng. Man var institution, inte vindflöjel, följaktligen också tråkig.

Tvingas man välja en enda tidpunkt som förändrade finländsk attityd väljer jag den ekonomiska depressionen i början av 1990-talet. Den skrev om våra värderingar, fick oss att inse att ingenting

längre är heligt (medialt var nedläggningen av Uusi Suomi en sådan händelse.)

Marknadsekonomins tunga genombrott markeras av att också aktörer för vilka marknaden egentligen är främmande i det undermedvetna resonerar med besläktade termer. Rädslan för att möta likgiltighet förändrar det mediala beteendet. Offentligt finansierade teatrar tänker om, public service-bolaget Yle gör det.

Medieforskaren **Jesper Strömbäck** har sett den politiska rapporteringen förvandlas till en kapplöpning med vinnare och förlorare. De tillspetsade budskapen, förenklandet dramaturgi, vinnare och förlorare – och sämre informerade medborgare (i genomsnitt).

DET GODA SAMTALET som demokratisk idé motverkas av rädslan för det seriösa. Politiker och journalister är fångar i samma mentala ängslan att förlora mot underhållningen. Underhållning är upplevelse, alla sändare i samhällskommunikationen misstror mottagandet: Är det någon därute?

Det här förändrar i grunden den mediala rapporteringen. I förlängningen ändras också de som på offentlighetens marknad tävlar om konsumenternas gunst, alltså partierna i val. Statsapparaten manglar ut rapporter av stegrande specialisering, det blir svårare för medier och politiker att kommunicera föränd-

ringar på ett lättfattligt sätt. Dito gäller för vetenskapliga rapporter – producerade enligt den vetenskapliga marknadens behov och krav. Starkt specialiserad forskning blir svår för medierna att bära fram som "sanning" för politiskt bruk.

Samtidigt i republiken: Partier ifrågasätts för att de heter det samma som när de grundades. Samhället har förändrats, de politiska metoderna inte. Andelen medborgare som finns i partiernas influensområde minskar. "Bloggologin" dyker upp som den ängslande politikens motdrag.

Var finns samhällsdebatten? Mot varandra står nätets atomistiska struktur och det gemensamma åsiktstorg där traditionella medier försöker hävda sin ställning som samlande arena.

Nätdebattens snabba potential är en hittills otestad politisk kraft – i Finland än så länge brukad bara när Seiska publicerade en gammal bild av den maskerade hjälten i Lordi. Tvåhundra tusen läsare förklarade tidningen i bojkott. Kraften drabbade också annonsörer i tidskriften.

VAD FÖLJER AV detta? Mediernas utveckling mot mindre traditionellt och mer spektakulärt ger oss kortare artiklar och mer upplevelseproduktion. Rädslan för det trista har gett en fiktiv – föreställd – läsare en censurroll: Det tråkiga och det komplicerade väljs bort.

Muskler som inte används förtvinar. Mediernas förmåga att genomlysa tunga trender degenererar.

De stora förändringar som sker på mellanlång sikt är svåra att få syn på. Väljarbeteendet och den politiska journalistiken drabbas av det korta perspektivet.

För politiken och samhällsbygget betyder detta att medierna bidrar till en forcerad atomisering, de intellektuella miljöerna korsar inte längre varandra. Det goda samtalet, besinningen, avtar.

Den gamla demokratin med de gemensamma mötena, den traditionella dagstidningen, samlingen kring den nationella nyhetssändningen; det är i dag historia. Det blir svårare att analysera vem som påverkar politiken, vad som i dag bygger landet.

Torbjörn Kevin är chefredaktör för Åbo Underrättelser torbjorn.kevin@fabsy.fi